

Вікторія Чупріна,
зав. відділу НБУВ

ОРГАНІЗАЦІЯ МБА ЯК ІНТЕГРОВАНОЇ ЧАСТИНИ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ НБУВ

Розглядаються проблеми переходу від традиційного обслуговування користувачів за міжбібліотечним абонементом (МБА) і міжнародним міжбібліотечним абонементом (ММБА) до дистанційного обслуговування віддалених користувачів за умов технологічного забезпечення та організації роботи служби доставки документів (ДД) в НБУВ.

На сучасному етапі основними завданнями у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування у світі й, зокрема, на Україні є використання традиційних і новітніх форм обслуговування із залученням друкованих й електронних носіїв інформації, максимального застосування прогресивних інформаційних і комунікативних технологій, створення такої інфраструктури, яка б забезпечила їхнє застосування й розширення доступу до інформаційних ресурсів як у стінах самої бібліотеки, так і для віддалених користувачів.

Діяльність Відділу за умовним розподілом здійснюється за такими основними напрямками:

- ❖ обслуговування міжбібліотечних (віддалених) користувачів документами з основних фондів зберігання НБУВ;
- ❖ забезпечення читачів НБУВ документами, відсутніми у власних фондах та в національній документальній системі взагалі;
- ❖ обслуговування користувачів київських бібліотек, установ та організацій різної відомчої підпорядкованості за міським міжбібліотечним абонементом;
- ❖ обслуговування індивідуальних абонентів-науковців документами з основного фонду зберігання НБУВ та підсобного фонду відділу;
- ❖ формування підсобного фонду відділу відповідно до профілю комплектування та урахування комплексного аналізу запитів на документи.

Технологічний процес обслуговування за міським, міжміським та міжнародним міжбібліотечним абонементом для користувачів фактично зведено до забезпечення умов пошуку та отримання документів у традиційному режимі, а саме:

- ❖ здійснення пошуку першоджерел в каталогах бібліотек, реферативних виданнях, інформаційних матеріалах;

- ❖ в електронних каталогах у локальному доступі або в режимі он-лайн, у бібліографічних та реферативних БД на СД або в мережевому доступі за допомогою використання електронних ІР;

- ❖ для отримання документів оформлюється замовлення на паперовому бланку, що складається із 3 частин або в електронному вигляді, що надсилається до служби МБА поштою, факсом, електронною поштою тощо;

- ❖ отримання замовлених документів теж здійснюється через службу МБА.

З метою найбільш оперативного виконання запитів міжбібліотечних та міжнародних абонентів, працівник відділу, а саме – сектору міжміського та міжнародного МБА, здійснює бібліографічну доробку запитів, що надходять, з використанням різних пошукових систем із залученням додаткових інструментів пошуку у вигляді браузерів Інтернета: Google, Rambler, Yandex та внутрішніх – інтранет/екстранет-ресурсів. Доставка замовлених документів та матеріалів – ксерокопій та оригіналів документів здійснюється поштою.

Служба МБА надає документи з фондів інших бібліотек – постачальників джерел інформації – у тимчасове використання, тому користування отриманими документами можливе виключно у приміщенні читальної зали бібліотеки-замовника. Після опрацювання документів користувачем видання повертається до місця постійного зберігання у встановлений бібліотекою-постачальником термін. Копії публікацій (окремих статей з журналів та певних частин книг) на паперових носіях або, значно рідше, у вигляді фотокопій надаються за встановлену плату індивідуальним користувачам та установам-абонентам у постійне користування [11].

Останнім часом в Україні, як і у світі, стрімко зростає попит на оперативну інформацію, у зв'язку з чим використання службою МБА традиційних методів доставки документів вже не забезпечує потрібної оперативності. Не заперечуючи повністю значення традиційних технологій, треба відзначити, що на сьогодні на перше місце в міжбібліотечному обміні документами вийшли електронні технології, а саме – електронна доставка документів (далі – ЕДД) – послуга, що включається до служби МБА як одна з її сучасних методів. Така послуга давно розповсюджена в міжнародній інформаційно-бібліотечній практиці й поступово формується в окрему галузь міжнародного книгообміну. Тісне співіснування традиційних і сучасних методів роботи служб МБА та електронної доставки

документів гармонійно взаємодоповнюються, що сприяє подальшому розвитку та модифікації самої служби МБА, посилюючи такі характеристики обслуговування споживачів інформації як оперативність, надійність, повнота та якість.

Якщо традиційні процеси роботи служби МБА є сталими і не викликають сумнівів, то електронна доставка документів у НБУВ ще знаходиться у стадії розвитку і її впровадження в повному обсязі потребує значних зусиль. Сектор міжміського МБА та міжнародного МБА відділу вже має досвід використання електронної пошти й мережі Інтернет, але поки що використовується тільки одна функція ЕДД – одержання інформації від інших бібліотек. Для того, щоб упровадити повноцінне використання другої функції – доставки власних інформаційних ресурсів електронним шляхом, необхідно мати різноманітне сучасне технічне обладнання. Модернізація служби МБА НБУВ шляхом оснащення її обчислювальною та телекомунікаційною технікою, а також поліграфічним устаткуванням здійснюється досить повільно, хоча таку проблему як тривалість доставки доступної інформації з фондів НБУВ користувачам можна вже зараз вирішити за допомогою використання новітніх електронних технологій та відповідних програмних продуктів. Тобто необхідна комплексна автоматизація.

На сьогодні доставка документів уже сприймається не тільки як засіб надавання електронних копій віддаленим споживачам та отримання необхідної їм інформації на різних носіях, але і як можливість роботи з наданою інформацією в електронному середовищі. Розвиток віддаленого доступу до своїх фондів зумовлює бібліотеки встановлювати між собою тісні контакти – інформаційні та технологічні. Тому ЕДД слід розглядати не тільки як метод надання копій, але й як метод формування стійких електронних контактів та взаємодії між бібліотеками, що дозволяє зробити висновок: ЕДД як модель доступу стає основною перспективною характеристикою сучасної бібліотеки [6].

ЕДД, здійснюючи передачу по каналах мережі Інтернет оцифрованих документів і матеріалів із повнотекстових БД та оперативно відсканованих за запитом користувачів документів або невеличких текстових матеріалів по e-mail, розширює спектр традиційно надаваних матеріалів – не тільки книг, періодики, а також малюнків, фотографій, ілюстрацій, картографічних, рукописних та інших архівних матеріалів на основі нових методів сканування, відтворення й доставки документів; надає можливість фізичного доступу до видання за рахунок збільшення кількості його електронного аналогу або копії в іншій формі. Нові електронні технології

дозволяють зробити кожний документ більш доступним багатьом споживачам інформації, скорочуючи кількість відмов, пов'язаних із перебуванням документа в користуванні чи в єдиному примірнику або неможливістю копіювання документа через незадовільний стан тощо. Введення комп'ютерної технології сканування, а також мікрофільмування сприятиме захисту фондів НБУВ, збереженню цінних оригіналів від багаторазового використання й підвищенню їхньої цілісності. Досвід російських бібліотек доводить успішність реалізації процесів МБА щодо автоматизації [1–4].

Розвиток глобальних мережевих систем міжнародного МБА і вдосконалення існуючої практики функціонування міжміського МБА дещо витісняють не менш актуальне завдання оптимізації ресурсів міського МБА. Оскільки у Києві зосереджений значний інтелектуальний потенціал держави, функціонують найбільші універсальні та галузеві бібліотеки, а також наукові бібліотеки НДІ та вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ), – це питання набуває особливого значення. Відділ міжбібліотечного науково-інформаційного сервісу, який бере участь у мережевих системах інформаційного забезпечення віддалених користувачів міжнародного та міжміського МБА, одночасно є одним з центрів міського МБА Києва.

Особливістю взаємовідносин НБУВ з іншими бібліотеками у системі міського МБА є форма колективного абонементу, за якої уповноважені представники бібліотек безпосередньо відвідують відділ МНІС, замовляють і отримують документи. Така форма обслуговування давала суттєві переваги щодо оперативного, повного та якісного забезпечення запитів читачів. На сьогодні, порівнюючи з минулими роками, наявність абонентів міського МБА майже стабільна. Однак слід зазначити, що їх кількість не збільшується. Навіть уведення платних послуг, що надає можливість користування основними фондами зберігання НБУВ підприємствам та організаціям з недержавною формою власності, не збільшує загальної кількості абонентів. Інформаційні потреби сучасних користувачів міського МБА, освітній та інтелектуальний рівень яких достатньо високий (вчені, розробники, дослідники, викладачі тощо), зумовлені новими конкурентними відносинами, що формуються у виробничому, економічному та інтелектуальному просторі, тому використання системи Інтернет є найбільш зручним засобом оперативного отримання необхідної інформації.

Споживачі міського МБА замовляють наукові видання: 47 % замовлень складають технічні та природничі видання, 55 % припадає на видання гуманітарного профілю.

Звернімо увагу на ще один аспект функціонування міського МБА. Відсутність базової та поточної інформації щодо складу фондів спеціальних, галузевих і універсальних наукових бібліотек та бібліотек ВНЗ Києва оминає цей комплексний фонд щодо його використання, тому користувач змушений звертатися до послуг міжміського МБА. Однак використання служби МБА вимагає певних часових і матеріальних витрат у той час, коли потрібний читачеві документ знаходиться в одній із бібліотек міста. Відповідні довідки читач отримує від працівника відділу, але внаслідок різних обставин користувач НБУВ не має доступу до читальної зали знайденої бібліотеки для роботи з документом, тому необхідна спеціальна домовленість, узгодження з боку відділу МНІС. Ця практика є виключенням. Для практичної реалізації можливостей використання фондів системи міського МБА необхідно створити загальну БД, інформаційний центр і розробити найбільш раціональну систему користування цим фондом. Це складає інтерес і для читачів НБУВ загалом, і для тих категорій читачів, які є індивідуальними абонентами відділу – відповідальні державні працівники; академіки і член-кореспонденти НАН України; доктори наук, професори; заслужені діячі і працівники науки і техніки, культури і мистецтва; кандидати наук. Високий освітній рівень, особливий соціальний статус цих категорій читачів передбачає і широке коло інформаційного та читачького запиту. Цей запит не обмежується вузькоспеціальною науковою тематикою, а розповсюджується і на суміжні галузі знань. Індивідуальні користувачі відділу зазвичай є абонентами кількох бібліотек, наприклад, за місцем своєї наукової або викладацької діяльності. НБУВ за своїм статусом повинна бути тією установою, де забезпечувалося б оптимальне задоволення їх інформаційних та наукових запитів за рахунок оптимізації всіх наявних інформаційних ресурсів міста. Отже, передумовою реальної оптимізації ресурсів міського МБА є встановлення зворотнього зв'язку з бібліотеками-абонентами, створення відкритої інформаційної бази про склад фондів цих бібліотек, організація офіційної системи користування комплексним фондом наукових бібліотек і бібліотек ВНЗ Києва.

Розвиток цього напрямку вимагає практичних дій:

- ❖ організація титульної інформаційної бази у відділі, включаючи оформлення сайту і довідкову картотеку про всі бібліотеки, що потенційно складають загальний комплексний фонд наукових, науково-технічних і навчальних документів, які зосереджені в Києві;
- ❖ створення у відділі комп'ютерного інформаційного сайту, що містив би відомості про всі нові надходження до фондів наукових бібліотек Києва, де повинні вказуватися умови доступу споживача до документів,

послуги, що надаватимуться для роботи з документами та вартість цих послуг [9].

Загальною проблемою залишається незадовільне комплектування фондів НБУВ російськими та іноземними виданнями, а також обов'язковим примірником українських видань та недостатня кількість примірників нових надходжень. Проведено комплекс робіт з комплектування підсобного фонду сучасною джерельною базою із залученням новітніх електронних джерел інформації. В результаті опрацювання великого масиву електронних баз даних із різних галузей науки і культури вітчизняного та зарубіжного сегментів Інтернету було відібрано близько 3000 назв, якими можна збагатити підсобний фонд відділу й поліпшити виконання інформаційних запитів користувачів на сучасному фаховому рівні.

Таким чином, основними напрямками у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування споживачів інформації є використання традиційних і новітніх форм обслуговування на основі поєднання друкованих та електронних носіїв інформації. Модернізація служби МБА НБУВ з використанням сучасних технологій ДД у повному обсязі залежить від вирішення низки першочергових організаційних завдань.

1. Фінансово-правове

Дистанційне обслуговування міжміських та міжнародних користувачів за правилами має ґрунтуватися на основі укладання договорів про надання бібліотечно-інформаційних послуг. Взаємодія між бібліотечними та інформаційними установами або окремими користувачами на правових засадах може бути здійснена поки що тільки в Україні. Але відсутність регламентуючих документів щодо діяльності та функціонування служби МБА в країні ставить під сумнів існування саме Національної системи МБА, проте лише наявність системи забезпечує як обслуговування користувачів за МБА, так і диспетчерські обов'язки з перенаправлення запитів користувачів у межах та поза межами країни. Саме електронна доставка є найдорожчим методом надання копій документів, тому що потребує додаткового обладнання для створення копій документів на різних носіях. Для забезпечення економічної самостійності цьому напрямку роботи – ЕДД, необхідно врегулювати порядок взаємовідносин між бібліотеками та інформаційними установами на договірних засадах як у межах України, так і поза її межами.

Другим складним питанням запропонованої діяльності є фінансові розрахунки. Нагальне вирішення цієї проблеми надасть поштовх до реалізації багатьох питань як для внутрішньодержавного МБА з

традиційною формою обслуговування, так і для ЕДД. У світовому просторі фінансові розрахунки на міждержавному та міжнародному рівнях з бібліотеками-постачальниками інформації здійснюються або за допомогою ваучерів, або за безготівковими розрахунками.

Ваучерну систему ІФЛА створено з метою спрощення оплати за послуги міжнародного МБА. Основою системи слугує пластикова картка багаторазового використання – ваучер, вартість котрого відповідає стандартній сплаті за виконання одного замовлення: 8 євро або 0,5 ваучера – 4 євро за видачу одного оригіналу видання (або 15 стор. копій).

Взаєморозрахунки між найбільшими бібліотеками на міжнародному та міждержавному рівнях ґрунтуються тільки на добровільних засадах. Розробки секції МБА ІФЛА за єдиною Міжнародною програмою взаєморозрахунків між бібліотеками передбачають ще й організацію клірингових Центрив у збільшених регіонах, які також створюються на міжбібліотечному рівні. Кліринг – система безготівкових розрахунків за надані послуги, що базується на взаємозарахунках платіжних вимог і обопільних зобов'язань сторін. (Міжбанківський кліринг – розрахунки між банками однієї держави, міжнародний – розрахунки між країнами на підставі міжнародних платіжних угод). Ваучерна система має такі переваги:

- ❖ уникнення фінансових розрахунків при виконанні запитів за МБА та ДД;
- ❖ відсутність банківських витрат щодо бібліотеки-замовника та бібліотеки-виконавця;
- ❖ зберігання коштів у процесі обміну валют;
- ❖ відсутність оформлення рахунків, що не сприяє зниженню адміністративних зборів;
- ❖ ваучери зберігаються для наступного використання, що стимулює працівників служб МБА і ДД щодо їх «заробляння» (на сьогодні саме це ми й робимо, враховуючи той факт, що для НБУВ неможливе їх придбання; останнє – придбання ваучерів – є виключенням із переваг).

Безготівкова взаємодія міжнародного МБА за ваучерною схемою передбачає закупівлю ваучерів або у представництвах ІФЛА, або у центральному офісі міжнародної бібліотечної асоціації в Женеві. Цьому передує укладання договору з Женевським офісом, а потім – отримання необхідного пакету документів [voucher@ifla.org.].

Але на сьогодні навіть наявність ваучерів не є достатньою умовою успішного функціонування служби МБА і ДД. Не всі зарубіжні бібліотеки, тим більше інформаційні центри підтримують ваучерну схему, – вони віддають перевагу «живим грошам», тобто розрахункам, про які йшла

мова вище. Реалізація питання взаєморозрахунків за послуги міжнародного МБА не може здійснитись без вкладання відповідних коштів та наявності валютного рахунку для взаєморозрахунку за надані послуги бібліотечного сервісу із споживачами ММБА ще й «живими грошами».

Отже, можна сказати, що «зароблені» ваучери відділ використовує лише для розрахунків за послуги міжнародного МБА. На міждержавному рівні (СНД) фінансові взаєморозрахунки здійснюються або на безкоштовній основі, враховуючи особливі взаємовідносини (Бібліотека російської академії наук та Національна бібліотека Білорусі), або платно. Наприклад, з 2005 р. Російська державна бібліотека офіційно перейшла на платне обслуговування, тому за надані послуги читачі НБУВ розраховуються за допомогою електронного поштового переказу. Вартість одного замовлення за міжнародними фінансовими розрахунками для країн СНД дорівнює встановленій сумі – 0,5 ваучера (4 євро). Залежно від наданих послуг сума може збільшуватися.

2. Техніко-технологічне

Впровадження служби ЕДД у НБУВ можливе за умови створення чи придбання комплексної автоматизованої системи обробки замовлень за МБА з використанням стандартних засобів серверу. Ця система у першу чергу повинна підтримувати БД «Абоненти» та БД «Замовлення» з виконанням таких функцій:

- уведення, коректування, пошук відомостей про абонента;
 - уведення й коректування даних укладеного з абонентом договору;
 - реєстрація грошових надходжень від абонента;
 - реєстрація поштових переказів;
 - диспетчеризація замовлень, отриманих поштою, факсом, через Інтернет (реєстрація, шифрування, перенаправлення замовлень; реєстрація виконаних замовлень, відповідей або відмов; реєстрація повернення документів до місця постійного зберігання);
 - роздрукування бланків-замовлень для передавання до ВНООФ на виконання;
 - здійснення фінансових розрахунків з абонентами;
 - контролювання строків обробки та повернення замовлень;
 - здійснення статистики та отримання необхідних даних щодо зареєстрованих у мережі абонентів;
 - здійснення пошуку абонентів-боржників.
- Процес роботи з БД «Абоненти» залежить від здійснення функцій:
- реєстрації нових абонентів;

- реєстрації договору, укладеного з абонентом;
- реєстрації грошових надходжень та поштових витрат;
- пошуку/редагування картотеки зареєстрованих абонентів;
- отримання статистичних даних щодо зареєстрованих у мережі абонентів;
- пошуку абонентів-боржників.

БД «Абоненти» повинна формуватися з відповідною специфікою даних щодо перелічених позицій з урахуванням особливостей, які стосуються кожного абонента.

Процес формування замовлень у найбільших бібліотеках розвинутих країн здійснюється у двох режимах – традиційним шляхом, тобто поштою, або через Інтернет. Для формування та передавання замовлень через Інтернет потрібно автоматизувати процес прийому/реєстрації замовлень з домашньої сторінки НБУВ. Ця робота повинна здійснюватися з використанням електронних каталогів, а Інтернет-система з формування замовлень дозволить абонентам отримати повну інформацію щодо їх запитів.

Робота з БД «Замовлення» повинна здійснюватися в режимах:

- реєстрації замовлень;
- шифрування замовлень та відправлення їх на виконання;
- перенаправлення замовлень до інших бібліотек;
- реєстрації відмов;
- відправлення замовлень за координацією;
- реєстрації виконаних замовлень;
- реєстрації повернення користувачами відпрацьованих документів.

У зв'язку з тим, що кількість надходжень замовлень за традиційним шляхом більша, ніж через Інтернет, Система повинна передбачати можливість їх реєстрації з заповненням відповідних полів. Також Система має перевірити наявність коштів на рахунку користувача та відсутність боргів. Сервісні процедури Системи мають контролювати строки виконання замовлень та їх своєчасне повернення до місця постійного зберігання і строки виконання електронних копій.

Система взаєморозрахунків з абонентами повинна включати облік вартості різних операцій, розцінки яких залежать від того, до якої категорії належить абонент. Для абонентів міського та деяких категорій міжміського МБА, що отримують документи з фондів НБУВ, платним має бути тільки виконання ксеро- і електронних копій.

Облік вартості різних операцій, що стосуються інших категорій

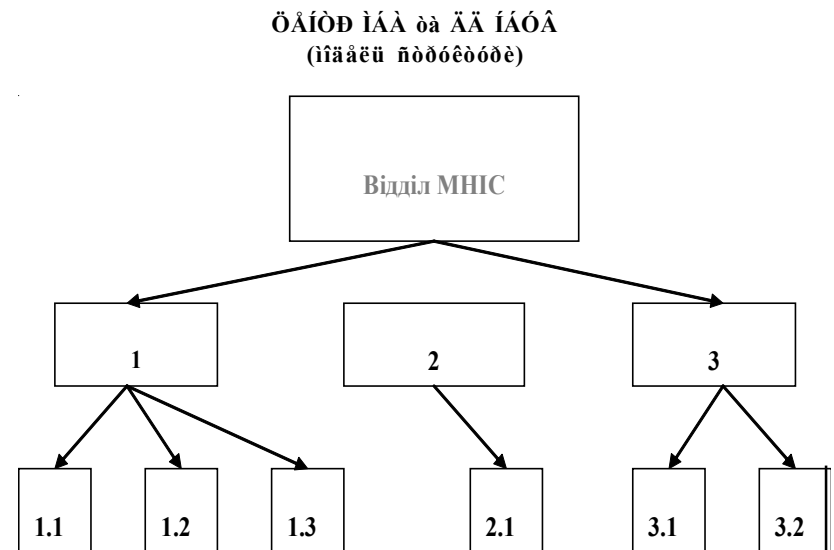
абонентів, складає термінове виконання, бібліографічний пошук або бібліографічний доробок, вид виконаного замовлення – оригінал чи копія, кількість сторінок копії. Після реєстрації виконаного замовлення Система автоматично підраховує його вартість, а визначена сума коштів на рахунку користувача повинна автоматично відраховуватися. Такі операції здійснюються щодо тих абонентів, які на основі укладеного договору перераховують гроші на рахунок Бібліотеки, тобто роблять передоплату. Зараз забезпечення такої операції можливе лише в межах України [5].

Бухгалтерія Бібліотеки, працюючи з мережею, повинна здійснювати повний контроль за пересуванням фінансових витрат користувачів із наданням довідок щодо витрачених коштів (наприклад, щоквартально чи за бажанням користувача).

3. Програмне забезпечення для підтримки системи

- Створення локальної бібліотечної мережі в НБУВ
- Створення єдиного програмного продукту

Окреслені завдання та перспективи подальшого розвитку діяльності ВМНІС щодо автоматизації процесів МБА та використання в повному обсязі ЕДД потребують значних змін не тільки в структурі самого відділу, але й кадрових відділів. Далі пропонується модель передбачуваної структури ВМНІС.

1. Сектор міжміського та міжнародного МБА

- 1.1. Група з організації МБА в Україні
- 1.2. Група з організації міждержавного МБА (СНД)
- 1.3. Група з організації міжнародного МБА (ММБА)

2. Сектор індивідуального абонементу та міського МБА

- 2.1. Група організації підсобного фонду та каталогів

3. Сектор електронної доставки документів

- 3.1. Група з інформаційно-аналітичної роботи
- 3.2. Група організації забезпечення ЕДД

Насамкінець додамо, що, спираючись лише на досвід бібліотек Росії, де служба ЕДД існує декілька років, можна зробити висновок, що вона себе виправдала в усіх напрямках діяльності, – оптимальна і зручна в роботі [7,8]. Ідеї впровадження ЕДД, викладені наприкінці 90-х років ХХ ст. російськими фахівцями, актуальні і на сьогодні, якщо йдеться про недостатньо розвинуту комунікаційну інфраструктуру та розповсюдження мережі Інтернет. Водночас зрозуміло, що подальший розвиток ЕДД – процес закономірний і, незважаючи на труднощі її реалізації, вона буде активно розвиватися. Це проблема швидше організаційна, ніж технічна. Питання розвитку електронної мережі між бібліотеками всередині держави з подальшою інтеграцією до розвинутої міжнародної системи електронної доставки повинні вирішуватися на державному рівні. Необхідна насамперед економічна підтримка з боку держави. ЕДД як модель споживацького доступу і формування електронних колекцій – функціональний внесок бібліотек для утворення принципово нового середовища щодо інформаційного і документального забезпечення користувачів та сучасної системи наукових комунікацій [6].

Закінчити доречно словами датського бібліотекаря Л. Бьорнсхауге: «...концепція міжбібліотечного абонементу застаріла стосовно поточних матеріалів, але збереглась щодо більш старих матеріалів за умови об'єднання зусиль бібліотек на регіональному, національному, міжнародному рівнях та створення значної кількості консорціумів для надання своїм користувачам доступу до великих електронних фондів наукової інформації».

Список використаної літератури

1. Очагова, Л. Н. Автоматизация технологии межбиблиотечного абонементу ГПНТБ России на базе системы автоматизации библиотек ИРБИС [Электронный ресурс] / Л. Н. Очагова, Е. Б. Подморина // Библиотеки и информационные

ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса: 11-я Междунар. конф. «Крым 2004»: тр. конф. – М., 2004. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).

2. Подморина, Е. Б. Автоматизированная система обслуживания читателей по МБА ГПНТБ России [Электронный ресурс] / Е. Б. Подморина, О. С. Рагузина // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: 4-я Междунар. конф. «Крым-97»: материалы конф. – 1997. – Т. 1. – Режим доступа: <http://www.nbu.gov.ua/articles/crimea/1997/DOC/s3/s3doc26.html>. – Загл. с экрана.

3. Власова, С. А. Автоматизация межбиблиотечного абонементу с использованием электронной почты [Электронный ресурс] / С. А. Власова // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: 3-я Междунар. конф. «Крым-96»: материалы конф. – 1996. – Т. 2. – Режим доступа: <http://www.nbu.gov.ua/articles/crimea/1996/DOC1/16.html>. – Загл. с экрана.

4. Баженов, С. Р. Автоматизация процессов МБА в крупной библиотеке [Электронный ресурс] / С. Р. Баженов, И. Ю. Красильникова, Д. В. Черновский // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: 8-я Междунар. конф. «Крым 2001»: материалы конф. – М., 2001. – Т. 1. – С. 165–170. – Режим доступа: <http://www.nbu.gov.ua/articles/crimea/2001/tom/sec2c/Doc5.html>. – Загл. с экрана.

5. Власова, С. А. Интегрированная система межбиблиотечного абонементу в БЕН РАН / С. А. Власова // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – 2006. – Вып. 4. – С. 244–256.

6. Глухов В. А. Электронная доставка документов / В. А. Глухов, О. Л. Лаврик. – М., 1999. – 132 с.

7. Красильникова, И. Ю. Проблемы межбиблиотечного абонементу при использовании ком-пьютерных технологий / И. Ю. Красильникова // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – К., 2000. – Вып. 1. – С. 160–168.

8. Красильникова И. Ю. Развитие межбиблиотечного абонементу в современных условиях (региональный аспект) / И. Ю. Красильникова, Д. М. Цукерблат // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2002. – Вип. 8. – С. 185–199.

9. Мошковська, Н. І. Міський МБА в системі забезпечення інформаційних запитів читачів-науковців / Н. І. Мошковська // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2002. – № 9. – С. 552–558.

10. Чуприна, В. М. ММБА як джерело інформування про інформаційні ресурси у міжнародному співробітництві бібліотечних закладів / В. М. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2005. – Вип. 14. – С. 522–534.

11. Чуприна, В. М. Сучасні технології міжбібліотечного обслуговування та перспективи створення абонементного центру / В. М. Чуприна // Україна: події, факти, коментарі. – 2003. – № 5. – С. 73–80.